Српска теологија данас 2010 (28–29. мај 2010)
Београд: Православни богословски факултет, 2011, 537–547

Дојчил Војводић

Филозофски факултет, Нови Сад

О каузално-импликативној оријентацији хипотаксе у новозавјетним текстовима

Свјетиљка тијелу је око.
Ако, дакле, око твоје буде
здраво, и све тијело твоје биће
свијетло; ако ли око твоје буде
кварно, и тијело ће твоје би-
ти тамно (Јев. Лк. 11, 34).

Сажетак: У раду се — на материјалу савремене (синодалне) верзије превода Новог завјета — разматрају импликативни односи у српском језику. Посебна пажња обраћа се на субординативне каузално-импликативне односе антецедента и консеквента у зависносложеним реченицама са условљеном (узрочном, посљедичном, циљном, допусном и погодбеном) структуром. На основу семантичких везника који указују на дате хипотаксичке односе и њихове специфичности статистички се обрађује фреквенција посебних (наведених) типова синтаксичке условљености.

Кључне ријечи: Нови завјет, зависносложене реченице с условљеном структуром, каузално-импликативни односи, категоријална семантика узрока, посљедице, циља, услова и уступка, фреквенција везникâ синтаксичко-семантичке условљености, српски језик.

1. Каузалне односе,[1] који као дио објективне стварности представљају „језгро“ функционално-семантичке ктегорије условљености, покушаћемо овдје да — са синтаксичког аспекта — размотримо на материјалу одабраних текстова Новог завјета[2], чија је синтаксичка структура према нашем прелиманарном увиду заснована највећим дијелом на каузално-импликативној хипотакси, што ћемо у даљем излагању покушати и да статистички потврдимо и подробније образложимо.

Каузална језичка детерминисаност, која се заснива на јединственој предикативној семантичко-синтаксичкој цјелини са „затвореном“ асиметричном, обавезном бистуативном структуром, тј. структуром која се састоји од *антецедента* и *консеквента* („условљавајуће“ и „условљене“ микроситуације), међусобно повезаних смисаоно, односно на основу семантичке координације, може да се на синтаксичком плану реализује на различите начине:

---

[1] Рад представља дио истраживања у оквиру научних пројеката (финансираних од стране Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије) „Опис и стандардизација савременог српског језика“ (№ 178021) и „Језици и културе у времену и простору“ (№ 178002).

[2] Овдје користимо синодалну верзију Новог завјета (Нови завјет 2003), јер она одражава стање савременог српског језика, који је предмет нашег истраживања. Вуков превод Новог завјета (Нови завјет 1847), који је служио као предложак датој, синодалној верзији, користићемо спорадично, као додатну аргументацију у интерпретацији појединих каузално-имликативних хипотаксичких структура.

(1) у оквиру простих реченица, гдје посебну улогу имају адвербијални односи изражени предлошко-падежним (именичким) и инфинитивним конструкцијама, као и појединим прилозима (уп.: *грешити због умора, скаменити се од страха, сакрити се у случају напада, ради сузбијања криминала, буре за вино, поћи поиледати, доћи помоћи, покушати се дићи, за инат, у заносу, непромишљено, намјерно* и сл.), нпр.: *И сви ће вас* ***омрзнути због имена*** *мојега* (Јев. Мк. 3, 19); *Умираће људи* ***од страха*** *и* ***од очекивања*** *онога што наилази на свијет* (Јев. Лк. 21, 26) итд.;

(2) у оквиру независносложених и асиндетских реченица, гдје основну улогу у одређивању протазе и аподозе, односно у „читању" имплицитних хипотаксичких (узрочно-посљедичних и изведених из њих) значења има паратаксички поредак њихових предикативних дијелова и интонација, а понекад и шири контекст, нпр.:

(а) (независнослож.) *(...) Нити се ужиже свјетиљка и меће под суд него на свијећњак,* ***те*** *свијетли свима који су у кући* (Јев. Мт. 5, 15) (посљедична реченица: „због чега она свијетли свима..."); *А најамник, који није пастир, коме овце нису своје, види вука гдје долази, и оставља овце, и бјежи;* ***и*** (посљедечна реченица: „због чега" ....) *вук разграби овце и расиуди их* (Јев. Јн. 10, 12); *Иштите,* ***и*** *даће вам се; тражите,* ***и*** *наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се* (Јер сваки који иште, прима; и који тражи, налази; и који куца, отвориће му се.) (Јев. Мт. 7, 7–8) (условна реченица: „ако иштете, даће вам се" / циљна реченица: „иштите, да би сте примили" итд.); *Него један од војника проболе му ребра копљем;* ***и*** *одмах изиђе крв и вода* (Јев. Јн. 19, 34) (посљедична реченица: „због чега одмах изиђе крв и вода");

(б) (асиндет.) *Ви сте свјетлост свијету; не може се град сакрити кад на гори стоји* (Јев. Мт. 5, 14). (узрочна реченица: „јер се то /*град*/ не може сакрити...");

($б_1$) (парцелација) *Ја сам пастир добри. Пастир добри живот свој полаже за овце* (Јев. Јн. 10, 11) (узрочна реченица: „зато што", „јер" *пастир добри* .....);

(3) у оквиру зависносложених реченица, у којима двије предикативне ситуације, међусобно повезане односом субординације, могу да створе оптималне услове за изражавање и диференцијацију специфичних, каузално детерминисаних (условљених) односа — узрочних, погодбених, допусних, циљних, посљедичних, нпр.: *А друга* [*зрна*] *падоше на камените мјеста, гдје не бијаше много земље, и одмах изникоше,* ***јер*** *не бијаше земља дубока. / И кад обасја сунце, увенуше; и* ***будући да*** *немаху жила, посахнуше* (Јев. Мт. 13, 5–6); *Ја сам врата;* ***ако*** *ко уђе кроза ме спашће се, и уђи ће и изиђи ће, и пашу ће наћи* (Јев. Јн. 10, 9).

Захваљујући парадигматској синонимичности (изоморфизму) синтаксичких структура (експлицитних хипотаксичких и паратаксичких, имплицитних паратаксичких, експлицитних адвербијално-детерминативних) за једно те исто каузално значење могу да се употребљавају различити типови реченица, што, додајмо, посебно долази до изражаја приликом превођења, када се преводиоцима пружа могућност да као преводни еквивалент изаберу тип реченице који се формално не подудара са типом реченице у оригиналу.

2. Без обзира на то што се наведени адвербијални односи могу реализовати на више начина, тј. у оквиру различитих реченичних структура, ипак „опште" каузално значење, односно категорија условљености у свом најрепрезентативнијем изразу може да се веже само за зависносложене реченице са „условљеном" структуром, а најужи центар те категорије — за узрочне зависносложене реченице, јер оне увијек, на оптималан начин, реализују генерички детреминисане односе двију ситуација, и то тако да једна ситуација (узрок) као нужан и темпорално антериорни (пред)услов ствара (изазива) другу ситуацију (посљедицу), усљед чега се по-

моћу (узрочних) везника или везничких скупова (уп.: *јер, зато што, будући да, због тога што, услед тога што, као резултат тога што, с обзиром на то да, из разлога што, тим више што* и др.) образује јединствена предикативна синтаксичко-семантичка цјелина са асиметричном, биситуативном структуром (вид., поред осталог, сљедећи /селективни/ преглед литературе посвећене датим каузалним, као и другим условљеним односима: Musić 1898; Ивић 1954; Гортан-Премк 1964; Холодович 1969; Radovanović 1978: 65–128; Běličová-Křížková 1979; Стевановић 1979: 845–850, 890–915; Шведова 1980: 562–602; Ivić 1983; Милошевић 1984–1985; 1985; 1986; Katičić 1985; 1986: 245–303; Кравар 1985; Теремова 1985; Вендлер 1986; Половина 1986; Метс 1985: 246–282; Kovačević 1988; Vojvodić 1988–1989; Ширяев 1991; Подлесская 1995; Евтюхин 1996; Храковский 1996; 1998; 2004; Гусман Тирадо 1998; Ковачевић 1998: 83–192; Пипер 1998; Bugarski 1999; Хааг 2004; Пипер, Антонић и др. 2005: 786–829; Степанов 2005; Апресян 2006; Војводић 2007; 2009; 2010; 2011; Милинковић 2007; Васић 2008; Всеволодова, Яшченко 2008; Vukojević 2008; Павловић 2008; Алексанова 2009).

2.1. Зависносложене реченице са оваквом, генерички условљеном структуром (у чијој основи је „надкатегоријално" значење условљености засновано на специфичном каузалном синтаксичко-семантичком саодносу клаузе и главне реченице, што се може представити општом формулом /формализацијом каузалног односа/: P ⇐ | ⇒ **Q**, гдје P означава узрок или радњу–ситуацију у клаузи /или главној реченици/, Q — радњу–ситуацију или узрок у главној реченици /или клаузи/, а знак(ови) ⇐ | ⇒ — импликације саодноса између P и Q) заузимају посебно мјесто у оквиру сложених реченица са адвербијално-детерминативном предикацијом. Дату категоријалну семантику условљености могу да реализују сљедеће врсте биситуативно-асиметричних реченица:

узрочне (каузалне) (46,5%)[3]: **P ⇒ Q** (гдје се објективна ситуација Q реализује услед ситуације–узрока P, односно гдје је ситуација Q условљена ситуацијом–узроком P); указују, дакле, на узрок, повод или логичку заснованост вршења радње у главној реченици, узимајући при томе на себе улогу прилошке одредбе за узрок (више о овом типу реченица вид., поред осталог: Radovanović 1978: 65–128; Běličová-Křížková 1979; Милошевић 1985; Половина 1986; Kovačević 1988; Bugarski 1999; Васић 2008), нпр.: *Ми имамо закон* ***и*** *по закону нашему мора да умре,* ***јер*** *начини себе Сином Божијим* (Јев. Јн. 19, 7); *Уђите на уска врата;* ***јер*** *су широка врата и широк пут што воде у пропаст, и много их има који њиме иду. /* ***Јер*** *су уска врата и тијесан пут што воде у живот, и мало их је који га налазе* (Јев. Мт. 7, 13–14); *У онај дан ћете у име моје заискати, и не кажем вам да ћу ја умолити Оца за вас; /* ***Јер*** *сам Отац љуби вас,* ***зато што*** *сте ви љубили мене, и вјеровали да ја од Бога изиђох* (Јев. Јн. 16, 26–27); *А* ***будући да*** *женик одоцни, задријемаше све, и поспаше* (Јев. Мт. 25, 5); *И послије тога хођаше Исус по Галилеји: јер по Јудеји не хтједе да ходи,* ***пошто*** *тражаху Јудејци да га убију* (Јев. Јн. 7, 1);

посљедичне (консекутивне) (1,1%): **P ⇐ Q ∨ Q P** (гдје ситуација Q служи као узрок или повод за реализацију објективне ситуације P, тј. ситуација–узрок Q генерише ситуацију–посљедицу P); другим ријечима, указују на објективно претпостављену (без обиљежја хипотетичности) радњу (посљедицу, резултат, закључак)

[3] Процентуални односи представљају фреквенцију везника који одређују семантичку специфичност сваког од пет могућих типова условљених реченица у српском синодалном преводу Новог завјета (вид. табеларни преглед у посљедњем дијелу рада).

изазвану узроком у главној реченици (подробније о овом типу реченица вид., поред осталог, Vukojević 2008), нпр.: *И сабра се око њега народ многи,* ***тако да*** *је морао ући у лађу и сјести; а народ сав стајаше на обали* (Јев. Мт. 13, 2);

намјерне/циљне (финалне) (уп. консекутивне реченице) (38,1%): **P** ⇐ **Q** ∨ **Q** ⇒ **P** (гдје ситуација Q служи као основа за реализацију хипотетичке ситуације P, тј. ситуација–узрок Q ствара повољне услове за реализацију претпостављене ситуације–циља P); то значи да оне указују на намјеру или циљ, односно сврху ради које се врши радња у главној реченици (о функционисању ових реченица у српском језику вид., поред осталог, Савић 2008), нпр.: *А првосвештеници и старјешине и сав Синедрион тражаху лажна свједочанства против Исуса* ***да би*** *га убили* (Јев. Мт. 26, 59); *Тада, дакле, предаде га њима* ***да*** *се разапне* (Јев. Јн. 19, 16); *Лопов не долази за другога него* ***да*** *украде и закоље и упропасти. Ја дођох* ***да*** *живот имају и да га имају у изобиљу* (Јев. Јн. 10, 10); *Тада отидоше фарисеји и на вијећању се договорише* ***како би*** *га ухватили у ријечи* (Јев. Мт. 22, 15); *И мотраху на њега; и послаше уходе, који се претвараху да су праведни,* ***не би ли*** *га ухватили у ријечи, те да би га предали начелству и власти намјесниковој* (Јев. Лк. 20, 20);

допусне (концесивне) (0,7%): P ⇒ **Q**′ Δ **P**′ ⇒ **Q** (гдје је полазна експлицитна ситуација–узрок P нерелевантна за реализацију очекиване /импицитно представљене/ ситуације–резултата Q′, док имплицитна ситуација–узрок P′, захваљујући конверзивној асиметрији (Δ), постаје релевантна за реализацију неочекиване експлицитне ситуације–резултата Q); овим типом реченица реализује се „обрнута“ условљеност, односно принцип „изневјереног очекивања“, што значи да су ситуације P и Q′ само „назначене“, а ситуације P′ и Q — „остварене“ (више о овој врсти условљених реченица вид., поред осталог, у: Милошевић 1986; Војводић 2010). Другим ријечима, оне указују на објективну (без обиљежја хипотетичности) радњу (посљедицу, резултат, закључак) изазвану објективно претпостављеним (иако експлицитно не наведеним) узроком у зависној реченици; нпр.: *А говораше за Јуду Симонова Искариота, јер он намјераваше да га изда,* ***иако*** *бјеше један од Дванаесторице* (Јев. Јн. 6, 71); *(...) и* ***премда*** *многи лажни свједоци долазише, не нађоше* (лажна свједочанства против Исуса — Д. В.) (Јев. Мт. 26, 60);

погодбене (кондиционалне) (13,6%): P ⇔ **Q**, гдје се ситуација Q реализује / не реализује само у случају да се реализује / не реализује хипотетичка ситуација–услов P, односно ситуација Q је условљена ситуацијом P и обрнуто, што значи да оне указују на хипотетички услов *(реалну, евентуалну, иреалну и потенцијалну погодбу)* од којег зависи реализација садржаја у главној реченици (подробније о типовима хипотетичке модалности — кондиционалности, вид., прије свега, у: Ivić 1983; Katičić 1985; Кравар 1985; Vojvodić 1988–1989; Пипер 1998; Војводић 2007), нпр.: *И* ***ако*** *то чује намјесник, ми ћемо га увјерити и вас ослободити бриге* (Јев. Мт. 28, 14); ***Ако*** *не видим на рукама његовим ране од клинова, и не метнем прст свој у ране од клинова, и не метнем руку своју у ребра његова, нећу вјеровати* (Јев. Јн. 20, 25); *Одговори Исус и рече јој:* ***кад би*** *ти* ***знала*** *дар Божији, и ко је тај који ти говори: дај ми да пијем, ти би тражила од њега и дао би ти воду живу* (Јев. Јн. 4, 10); *Онда рече Марта Исусу: Господе,* ***да си*** *ти био овдје, не би умро брат мој* (Јев. Јн. 11, 21).

2.2. Наведени импликативни односи представљају, заправо, семантичке инваријанте „условљених“ зависносложених реченица, чију структуру, грађење и функционисање одређује узајамна повезаност граматике и лексике базиране на општекаузалној адвербијалној семантици (подробније о категоријалној семанти-

ци условљености и њеним инваријантним значењима вид., поред осталог, Војводић 2009; 2011, гдје је дат и шири списак литературе о овом питању).

Као илустрацију типичних и широко заступљених каузално-импликативних хипотаксичких односа у Новом завјету уп. везани текст општепознате поуке, односно заповијести о блаженствима:

*Блажени сиромашни духом, **јер** је њихово Царство небеско;*
*Блажени који плачу, **јер** ће се утјешити;*
*Блажени кротки, **јер** ће наслиједити земљу;*
*Блажени гладни и жедни правде, **јер** ће се наситити;*
*Блажени милостиви, **јер** ће бити помиловани;*
*Блажени чисти срцем, **јер** ће Бога видјети;*
*Блажени миротворци, **јер** ће се синови Божији назвати;*
*Блажени прогнани правде ради, **јер** је њихово Царство небеско;*
*Блажени сте када вас срамоте и прогоне и лажући говоре против вас свакојаке рђаве ријечи, због мене. Радујте се и веселите се, **јер** је велика плата ваша на небесима, **јер** су тако прогонили и пророке прије вас* (Јев. Мт. 5, 3–12).

Покушаћемо сада кратко проанализирати само прву заповијест, односно реченицу: ***Блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско.***

Дата реченица се на први поглед (формално) састоји од два дијела — главне (***Блажени сиромашни духом***) и зависне (узрочне) реченице (***јер је њихово Царство небеско***). Међутим пажљивим сагледавањем, као и на основу општеприваћеног тумачења, доћи ћемо до закључка да је ова реченица (семантички) „тродјелна“, односно да садржи једну главну и двије зависне реченице, што се може парафразирати на сљедећи начин:

„Ако желите да будете блажени (спасени), онда будите сиромашни духом, због чега ћете (претходно) задобити / да бисте најприје) задобили Царство Небеско“, из чега (ако примијенимо логичке принципе интерпретације) слиједи:

$P_1 \Leftrightarrow \mathbf{Q_1}\ (\mathbf{P_2}) \Rightarrow \mathbf{Q_2}$, гдје се ситуација Q_1 реализује / не реализује само у случају да се реализује / не реализује хипотетичка ситуација–услов P_1, односно гдје је ситуација Q_1 условљена ситуацијом P_1 и обрнуто, што значи да ситуација Q_1 служи као узрок или повод (P_2) за реализацију ситуације–посљедице (Q_2), тј. ситуација–услов (P_1) генерише (посредством ситуације–узрока P_2) ситуацију–посљедицу (Q_2);

„Ако будете сиромашни духом (P_1), онда ћете задобити Царство Небеско (Q_1= P_2), због чега ћете бити блажени (Q_2)“ / „Ако не будете сиромашни духом (не-P_1), онда нећете задобити Царство Небеско (не-Q_1= не-P_2), због чега нећете бити блажени (не-Q_2)“.

„Ако будете сиромашни духом (P_1), онда ћете бити блажени (Q), јер сте (сиромаштвом духа) задобили Царство Небеско (P_2)“ / „Ако не будете сиромашни духом (не-P_1), онда нећете бити блажени (не-Q), јер нисте задобили Царство Небеско (не-P_2)“.

Из овога даље слиједи:

„Ако будете сиромашни духом (P_1), задобићете Царство Небеско (Q_1)“;
„Ако задобијете Царство Небеско (Q_1= P_2), онда ћете бити блажени“ (Q_2)“;
„Ако будете сиромашни духом (P_1),онда ћете бити блажени (Q_2)“,

односно:

„Ако не будете сиромашни духом (не-P_1), нећете задобити Царство Небеско (не-Q_1)“;
„Ако не задобијете Царство Небеско (не-Q_1= не-P_2), онда нећете бити блажени“ (не-Q_2)“;
„Ако не будете сиромашни духом (не-P_1),онда нећете бити блажени (не-Q_2)“.

Према томе реченица садржи три (предикативне) компоненте:

(1) ***Блажени***(Q),

(2) ***сиромашни духом*** (P_1),

(3) ***јер је њихово Царство небеско*** (P_2).

На сличан начин може се представити интерпретација и осталих „заповијести“ (из препоруке, односно поуке) о блаженствима.

2.3. Поред наведеног, додајмо да и лингвостатистички подаци указују на каузално-импликативни карактер хипотаксе Новог завјета. Наиме, статистичка обрада Новог завјета показала је да је више од 1/3 укупног текста написано управо каузално-условљеним реченицама[4], као и да су међу њима најбројније узрочне[5] (око 780 примјера у Новом завјету 2003 /синодална верзија/, што чини преко 46% укупне употребе, односно око 660 примјера у Новом завјету 1847 /Вуков превод/ или готово 42% укупне употребе), а посебно оне са везником *јер* (547 у Новом завјету 2003, односно 550 у Новом завјету 1847). Такође и намјерне (637, односно 602) и погодбене (227, односно 295) су врло фреквентне, док се посљедичне (18, односно 15) и допусне (свега 11, односно 8 примјера) веома ријетко користе. Уп. сљедеће табеле — кратки статистички преглед (према врсти везника) каузално условљених реченица:

(1) Нови завјет 2003:

Реченице	узрочне	посљедичне	намјерне	допусне	погодбене	Свега
В	*јер* 547	*тако да* 18	*да* (*би* 16, *бих* 1, *бисмо* 1, *бисте* 1) 19	*иако* 4 (Јев. Јн.)[6]	*ако* 190	

[4] Поред каузално-условљених фреквентне су и временске реченице (588 примјера), што је очекивано, јер је текст Новог завјета проткан наративним исказима (причама, поукама и сл.), за које је карактеристична употреба временски оријентисане адвербијалне семантике. Међу временским реченицама најфреквентније су реченице са везником *кад* (290), затим слиједе: *када* (као варијанта претходног везника) — 175, *док* — 103, *пошто* –12, *чим* — 5 и *кад год* — 3.

[5] Узрочним зависносложеним реченицама додали смо и просте реченице (69 примјера) са предлозима *због* и *ради* (јер је њихова дубинска структура, као и структура узрочних зависносложених реченица, по својој суштини асиметрично-биситутивна) да бисмо поткрепили необичну заступљеност каузално-импликативних хипотаксичких односа, који представљају основу синтаксичке структуре Новог завјета.

[6] У допусним реченицама Вуковог превода Новога завјета везник *иако* се не сусреће; умјесто њега користи се „сложени“ (погодбено-допусни) везник *ако и*. Нпр.: *Јер* ***иако*** *је учинио толика знамења пред њима, не вјероваху у њега* (Нови завјет 2003; Јев. Јн. 12, 37) // ***Ако*** *је* ***и*** *чинио толика чудеса пред њима, опет га не вјероваху* (Нови завјет 1847; Јев. Јн. 12, 37).

[7] Овдје стављамо знак („приближно“) због одређеног броја реченица које се могу схватити двојако — и као рашчлањиве намјерне (гдје се везник *да* веже за читаву главну клаузу), и као нерашчлањиве изричне, односно допунске (гдје се дати везник чврсто веже за једну упоришну /управну/ ријеч у главној клаузи); уп.: *Не мислите да* ***сам дошао да укинем*** *Закон или Пророке; нисам* ***дошао да укинем*** *него* ***да испуним*** (Нови завјет 2003; Јев. Мт. 5, 17); *А он им заиријети и* ***заповједи да*** *то никоме* ***не казују*** (Нови завјет 2003; Јев. Лк. 9, 21). Из истог разлога овај знак смо уз наведени тип реченица додали и у табели 2; уп.: *Узми своје па иди; а ја* ***хоћу*** *и овоме пошљедњему* ***да дам*** *као и теби* (Нови завјет 1847; Јев. Мт. 20,14); *А Пилат опет* ***рече да би*** *он* ***хтио пустити*** *Исуса* (Нови завјет 1847; Јев. Лк. 23, 20). Датим знаком смо такође назначили руске еквиваленте претходних типова реченица — конструкција са везником *чтобы*, односно конструкција /без овога везника/ „лична глаголска форма + инфинитив“ у табели 3; уп.: *И Он строго* ***приказал*** *им,* ***чтобы*** *никто об этом* ***не знал,*** *и* ***сказал, чтобы дали*** *ей есть* (Новый завет 2004; Јев. Мк. 5, 43); *Но Он строго* ***приказал*** *им никому* ***не говорить*** *о сем* (Новый завет 2004; Јев. Лк. 9, 21).

[8] **Анализа показује да се овај узрочни везник у Вуковом преводу не употребљава; умјесто њега користи** се његов најближи синоним (који је веома фреквентан и у синодалном преводу) — везник *за то* („зато“) или (у једном случају) везник *од тога* (који се не сусреће у синодалном преводу); уп: сљедеће контекстуално повезане „паралелне“ реченице: (1) *А свједочаше народ који бјеше с њим када Лазара позва из гроба и подиже га из мртвих.* ***Због тога*** *му и изиђе народ у сретање, јер чу да је он учинио ово знамење* (Нови завјет 2003; Јев. Јн. 12, 17–18) // *А народ свједочаше који бјеше прије с њим кад Лазара изазва из гроба и подиже га из мртвијех.* ***За то*** *га и срете народ, јер чуше да он учини ово чудо* (Нови завјет 1847; Јев. Јн. 12, 17–18); (2) *Него се договорише те купише за њих лончареву њиву за гробље странцима.* ***Зато*** *се та њива и прозва Крвна њива до данас* (Нови завјет 2003; Јев. Мт. 27, 7–8) // *Него се договорише те купише за њих лончареву њиву за гробље гостима.* ***Од тога*** *се и прозва она њива крвна њива и до данас* (Нови завјет 1847; Јев. Мт. 27, 7–8).

Е	*зашто* 43		*да* ≈ 550[7]	*иремда* 1 (Јев. Мт.)	*ако ли* 29	
З	*зашто што* 17		*да не (би)* 6	*макар* 2	*кад (би)* 4	
Н	*збоі тоіа* 4[8]		*да не* 50	*ако и* 4	*да* (*си* 1, *сте* 1, *су* 3) 4	
И	*будући (да)* 15		*како (би)* 9			
Ц	*иначе* 6					
И	*пошто* 8		*не би ли* 3			
	(предл. *збоі* 44, *ради* 25 — *проста реч.*)					
Укупно	709 (+ 69)=778 (46,5%)	18 (1,1%)	637 (38,1%)	11 (0,7%)	227 (13,6%)	1671 (100%)

(2) Нови завјет 1847:

Реченице	узрочне	посљедичне	намјерне	допусне	погодбене	Свега
В	*јер* 550	*тако да* 15	*да* (*би* 20, *бих* 3, *бисте* 1) 24	*ако и* 5	*ако* 199	
Е	*за то* („зато“) 49		*да* ≈ 500	*иремда* 1(Јев. Мт.)	*ако ли* 28	
З	*за то што* 3		*да не* (*би* 8, *бих* 1) 9	*макар* 2	*кад (би)* 22	
Н	*од тоіа* 1		*да не* 56		*да* (*си* 23, *сте* 4, *су* 19) 46	
И	*будући (да)* 8		*како (би)* 9			
Ц	*иначе* 6					
И	*пошто* 2		*не би ли* 4			
	(предл. *збоі* 1, *ради* 41 — *проста реч.*)					
Укупно	619 (+ 42)=661 (41,8%)	15 (1%)	602 (38,1%)	8 (0,5%)	295 (18,6%)	1581 (100%)

Додајмо да сличну (процентуалну) заступљеност каузално условљених реченица, односно везника срећемо и у руском (синод.) преводу Новог завјета (уп. сљедећу табелу).

(3) Новый завет 2004:

Реченице	узрочне	посљедичне	намјерне	допусне	погодбене	Свега
	ибо 371	*так что* 37	*чтобы* ≈ 269	*хотя* 14	*если* 263	
В	*потому что* 136		*дабы* 16	*хотя бы* 2		
Е	*так как* 5		*как бы* 7			
З	*поэтому* 1		*да (сбудется)* 17			
Н	*потому* 17		*да (сбудутся)* 2			
И	*посему* 19		*чтобы не* 22			
Ц	*будучи* 16					
И	*иначе* 6					
	(предл. *ради* 14 — *проста реч.*)		(„лична гл. ф. + инфинитив“ ≈150)			
Укупно	571 (+ 14)=585 (42,3%)	37 (2,7%)	483 (34,9%)	16 (1,2%)	263 (19%)	1384 (100%)

Уз овај статистички преглед каузално-импликативне хипотаксе у Новом завјету напоменућемо само да су у Вуковом преводу асиндентске реченице са каузално-детерминативним значењем донекле фреквентније него у синодалном преводу, што је (на посредан начин) одражено и у табели (2), гдје је број зависносложених „условљених“ реченица (везника) мањи. Такође и у преводу на руски језик (табела 3), који се, за разлику од српског, посебно одликује широком употребом асиндентских реченица, уочљива је мања употреба зависносложених реченица са „условљеном“ структуром. Као кратку илустрацију наведимо сљедећу узрочну реченицу у три превода (гдје је у српском синодалном преводу употребљена зависносложена

реченица са узрочним везником *јер*, а у Вуковом и руском синодалном преводу — асиндентска реченица са истим значењем):

А сва дјела своја чине да их виде људи; ***јер*** *проширују амајлије своје и праве велике скуте на хаљинама својим.* (Нови завјет 2003; Јев. Мт. 23, 5)	*А сва дјела своја чине да их виде људи; раширују своје амајлије, и праде велике скуте на хаљинама својима.* (Нови завјет 1847; Јев. Мт. 23, 5)	*Все же дела свои делают с тем, чтобы видели их люди: расширяют хранилища свои и увеличивают воскрилия одежд своих* (Новый завет 2004; Јев. Мт. 23, 5)

3. На основу проведене анализе можемо закључити да се реченице са генерички условљеном структуром у наведеним текстовима не користе случајно, што, другим ријечима, значи да оријентација на дати тип хипотаксе има посебан, могло би се чак рећи, прагматичан циљ. Ова претпоставка нарочито добија на значају, ако се зна да споменуте полипредикативне — каузалне, консекутивне, финалне, кондиционалне и концесивне — конструкције, чије су (по правилу, биситуативно-асиметричне) компоненте међусобно повезане логичким односом импликативности, имају широку употребу у областима квартарне људске дјелатности, као што су наука и филозофија, гдје — посебно када је ријеч о теоријском аспекту — долазе до изражаја логички и онтолошки доказни поступци, у првом реду дедуктивно-индуктивни поступци закључивања и експликације, што доприноси убједљивости у вјеродостојност, односно истинитост укупне поруке. Ову претпоствку потврђују и поједина, пропратна средства субјективне модалности (персуазивности), као што су *заиста, дакле, амин,* односно факултативни коментари (које, по правилу, изговара само Исус Христос, као изворни, иманентни и уједно најкомпетентнији носилац и протагонист јеванђељске истине, односно учења–поруке), нпр.: *Не мислите да сам дошао да укинем Закон или Пророке; нисам дошао да укинем него да испуним. / Јер* ***заиста*** *вам кажем: док не прође небо и земља, неће нестати ни најмањега словца или једне црте из Закона док се све не збуде* (Јев. Мт. 5, 17–18); ***Заиста, заиста*** *вам кажем: ако зрно пшенице паднувши на земљу не умре, онда једно остане; ако ли умре, род многи доноси* (Јев. Јн. 12, 24); *Стражите,* ***дакле****, јер не знате у који ће час доћи Господ ваш* (Јев. Мт. 24, 42); *А ако ли ја прстом Божијим изгоним демоне,* ***дакле,*** *стигло вам је Царство Божије* (Јев. Лк. 11, 20); *Свјетиљка тијелу је око. Ако,* ***дакле****, око твоје буде здраво, и све тијело твоје биће свијетло; ако ли око твоје буде кварно, и тијело ће твоје бити тамно* (Јев. Лк. 11, 34); *И приступивши Исус рече им говорећи: Даде ми се свака власт на небу и на земљи. / Идите,* ***дакле****, и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога духа. / Учећи их да држе све што сам вам заповједио; и, ево, ја сам са вама у све дане до свршетка вијека.* ***Амин*** (Јев. Мт. 28, 18–20); *Овај дође за свједочанство, да свједочи о свјетлости, да сви вјерују кроз њега /* ***Он не бјеше свјетлост, него да свједочи о свјетлости*** (додатно појашњење, прецизирање које на посредан начин указује на вјеродостојност и убједљивост претходног исказа) (Јев. Јн. 1, 8).

Литература и извори

Алексанова, С. А. *Обстоятельственные детерминанты в системе членов предложения.* — Славянск-на-Кубани: Славянский-на-Кубани государственный педагогический институт, 2009.

Апресян, В. Ю. „Уступительность как системообразующий смысл.“ *Вопросы языкознания* № 2 (2006): 85–110.

Васић, Вера. „Граматика у дискурсу: каузална клауза као аподоза.“ *Семантичка проучавања српског језика* / Уред. М. Радовановић, П. Пипер. — Београд: САНУ, 2008: 193–200.

Вендлер, З. „Причинные отношения.“ / Перевод с англ. Я. Я. Перцовой. *Новое в зарубежной*

лингвистике вып. 18: *Логический анализ естественного языка.* — Москва: Прогресс, 1986: 264–276.

Војводић, Дојчил. „О аспектуално-темпоралној корелативности у сложеним (условним) реченицама.“ *Славистика* књ. XI (2007): 206–222.

Војводић, Дојчил. „О зависносложеним реченицама са условљеном структуром (опште карактеристике, статус и класификација).“ *Славистика* књ. XIII (2009): 121–136.

Војводић, Дојчил. „О конверзивној асиметрији, имплицитној евиденцијалности и епистемичкој модалности у концесивним реченицама.“ *Зборник Матице српске за славистику* књ. 78 (2010): 135–149.

Војводић, Дојчил. „О категоријалној семантици каузално условљених реченичних структура.“ *Граматика и лексика у словенским језицима* / Зборник радова (Међународни симпозијум, Нови Сад — Београд, 14–16. септембар 2010). — Нови Сад: Матица српска; Београд: Институту за српски језик САНУ, 2011 (у штампи)

Всеволодова, М. В. и Т. А. Ященко. *Причинно-следственные отношения в современном русском языке.* — 2-е изд. — Москва: Изд-во ЛКИ, 2008.

Гортан-Премк, Даринка. „Падежне и предлошко-падежне узрочне конструкције код Вука.“ *Јужнословенски филолоī* књ. XXVI/1–2 (1964): 437–458.

Гусман Тирадо, Р. *Генеративные сложноподчиненные предложения в русском языке* / Под ред. А. М. Ломова. — Воронеж: Воронежский гос. ун-т, 1998.

Евтюхин, В. Б. „Группировка полей обусловленности: причина, условие, цель, следствие, уступка.“ *Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность* / Отв. ред. А. В. Бондарко. — Санкт-Петербург: Наука, 1996: 138–174.

Ивић, Милка. „Узрочне конструкције с предлозима *збоī, од, из* у савременом књижевном језику.“ *Наш језик* / Нова серија књ. V/5–6 (1954): 186–194.

Ковачевић, Милош. *Синтакса сложене реченице у српском језику.* — Београд: Рашка школа; Србиње: Српско просвјетно и културно друштво Просвјета, 1998.

Кравар, Мирослав. „Модална типологија хипотетичкога периода у хрватско-српском језику.“ *Научни састанак слависта у Вукове дане* књ. 14/2 (1985): 11–20.

Метс, Н. А. (ред.). *Практическая грамматика русского языка для зарубежных преподавателей–русистов.* — Москва: Русский язык, 1985.

Милинковић, Љубо. „Изражавање узрочно-последичних односа у научном стилу руског и српског језика.“ *Славистика* књ. XI (2007): 223–231.

Милошевић, Ксенија. „Каузална функција зависне реченице која се уводи везником *кад* у српскохрватском језику.“ *Зборник Матице српске за филолоīију и линīвистику* књ. XXVII–XXVIII (1984–1985): 461–469.

Милошевић, Ксенија. „Аспектуално-темпоралне конфигурације у систему сложених реченица са каузалном клаузом у српскохрватском језику.“ *Научни састанак слависта у Вукове дане* књ. 14/2 (1985): 21–35.

Милошевић, Ксенија. „Синтаксички поступци за исказивање концесивних релација у сложеној реченици у српскохрватском језику и семантичка структура која се при том остварује.“ *Научни састанак слависта у Вукове дане* књ. 15/1 (1986): 33–44.

Нови завјет 2003: *Свето писмо: Нови завјет Господа нашеī Исуса Христа* / Превод Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве. — 5. исправљено издање. — Београд: Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2003 (ел. верзија: http://www.ractko. rc/bogoclovlje/novi_zavet/index_c. html).

Нови завјет 1847: *Нови завјет Господа нашеīа Исуса Христа* / Превео Вук Стефановић Караџић. — Беч: Штампарија јерменског манастира, 1847 (ел. верзија: http://www.rastko.rs/bogoslovlje/novi_zavjet/index_c. html); вид. такође: „Нови завјет Господа нашега Исуса Христа“ / Превео Вук Стеф. Караџић // *Библија или Свето писмо Староīа и Новоīа завјета.* — Београд: Британско и иностранo библијско друштво, 1985.

Новый завет 2004: *Новый завет Господа нашего Иисуса Христа* / С первоначального текста изданного по благословению Св. Синода. — Москва: (б. и.), 2004 (ел. верзија: http://www.bibletext.ru/;см.также:http://ru.wikisource.org/wiki/%D0%91%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%8F#.D0.9D. D0.BE. D0.B2.D1.8B. D0.B9_.D0.B7.D0.B0.D0.B2.D0.B5.D1.82).

Павловић, Слободан. „Просторне метафоре у старосрпским синтаксичко-семантичким системима каузативног типа.“ *Семантичка проучавања српског језика* / Уред. М. Радовановић, П. Пипер. — Београд: САНУ, 2008: 201–219.

Пипер, Пипер. „О кондиционалности у простој реченици.“ *Јужнословенски филолог* књ. LIV (1998): 41–58.

Пипер, Предраг и Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременога српскога језика: Проста реченица* / У ред. акад. Милке Ивић. — Београд: Институт за српски језик САНУ : Београдска књига; Нови Сад: Матица српска, 2005.

Подлесская, В. И. „Импликативные конструкции: некоторые проблемы типологической классификации.“ *Вопросы языкознания* № 6 (1995): 77–84.

Половина, Весна. „Зависне узрочне реченице у разговорном српскохрватском језику.“ *Научни састанак слависта у Вукове дане* књ. 15/1 (1986): 85–93.

Савић, Милица. „Намерна реченица у делима два савремена српска писца.“ *Прилози проучавању језика* бр. 39 (2008): 245–258.

Стевановић, Михаило. *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма).* — Књ. II: *Синтакса.* — Београд: Научна књига, 1979 (1969, 1974, 1989).

Степанов, Страхиња. „Падежне и предлошко-падежне конструкције са значењем узрока у делу Проте М. Ненадовића и Лазе Лазаревића.“ *Прилози проучавању језика* књ. 36 (2005): 77–102.

Теремова, Р. М. *Опыт функционального описания причинных конструкций* / Учебное пособие к спецкурсу. — Ленинград: Наука, 1985.

Хааг, Эрика-Оксана. *Функциональная типология и средства выражения причинно-следственных отношений в современном русском языке* / Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филос. по рус. яз. — Тарту: Тартуский университет, 2004 (http://www.murmix. narod. ru/uch/rus/Typology_i_vyrazhenie_prichinno_ sledstvennyh_otnoshenii_v_RYA. pdf).

Холодович, А. А. (отв. ред.). *Типология каузативных конструкций: Морфологический каузатив.* — Ленинград: Наука, 1969.

Храковский, В. С. „Условные конструкции (опыт исчисления).“ *Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность* / Отв. ред. А. В. Бондарко. — Санкт-Петербург: Наука, 1996: 175–213.

Храковский, В. С. (отв. ред.). *Типология условных конструкций.* — Санкт-Петербург: Наука, 1998.

Храковский, В. С. (отв. ред.). *Типология уступительных конструкций.* — Санкт-Петербург: Наука, 2004.

Шведова, Н. Ю. (гл. ред.). *Русская грамматика.* — Т. II: *Синтаксис.* — Москва: Наука (= Институт русского языка АН СССР), 1980.

Ширяев, Е. Н. „Отношения логической обусловленности: способы выражения и их распределение по сферам языка.“ *Грамматические исследования: Функционально-семантический аспект. Морфология. Словообразование. Синтаксис* / Отв. ред. Д. Н. Шмелев. — Москва: Наука, 1991: 165–238.

Běličová-Křížková, Helena. „Systém mezivětných příčinných vztahů v ruštině a v češtině.“ *Slavica slovaca* roč. 14, čis. 3 (1979): 217–240.

Bugarski, Nataša. „Uzročna klauza u jeziku Danila Kiša.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* књ. XLII (1999): 189–217.

Ivić, Milka. „O srpskohrvatskim pogodbenim rečenicama.“ *Lingvistički ogledi.* — Beograd: Biblioteka XX vek (61), 1983: 145–153.

Katičić, Radoslav. „Vrste pogodbenih rečenica u standardnom jeziku srpskom ili hrvatskome.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* књ. XXVII–XXVIII (1985): 339–342.

Katičić, Radoslav. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika: Nacrt za gramatiku.* — Zagreb: JAZU : Globus, 1986.

Kovačević, Miloš. *Uzročno semantičko polje.* Sarajevo: Svjetlost, 1988.

Musić, August. „Rečenice sa konjunkcijama 'ako', 'neka', 'li' u hrvatskom jeziku.“ *Rad JAZU* knj. CXXXIV (1898): 1–79.

Radovanović, Milorad. *Imenica u funkciji kondenzatora* / Посебан отисак из *Зборника за филологију и лингвистику* књ. XX/1 (1977): 65–144; књ. XX/2 (1977): 81–160. — Novi Sad: Matica srpska, 1978.

Vojvodić, Dojčil. „Modalna upotreba ruskog i hrvatskosrpskog perfektivnog prezenta u uvjetnim rečenicama.“ *Suvremena lingvistika* sv. 15, br. 27–28 (1988–1989): 57–64.

Vukojević, Luka. *Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku.* — Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2008.

Дойчил П. Войводич

О каузально-импликативной ориентации гипотаксиса в новозаветных текстах

Резюме: В работе — на материале современного (синодального) варианта перевода Нового завета — рассматриваются импликативные отношения в сербском языке. Особое внимание уделяется субординативным каузально-импликативным отношениям антецедента и консеквента в сложноподчиненных предложениях с обусловленной структурой (причины, следствия, цели, условия, уступки). Автор приходит к выводу, что данные импликативные отношения ($P \Rightarrow Q$, $P \Leftarrow Q$/$Q \Rightarrow P$, $P \Leftrightarrow Q$, $P \Rightarrow Q' \Delta P' \Rightarrow Q$) в действительности представляют собой семантические инварианты обусловленных сложноподчиненных предложений. Отмечается, что структура, оформление и функционирование настоящих отношений–предложений всегда определяется взаимосвязью синтаксиса и лексики, базирующейся на общекаузальном адвербиальном значении союзов в придаточной части, с помощью которых определяется и детерминативная (обстоятельственная) семантика предложения в целом. Статистический анализ частотности союзов с „обусловливающей“ семантикой позволил автору селать вывод о том, что для новозаветных текстов характерна каузально-импликативная ориентация гипотаксиса (встречающаяся, как правило, в научных и философских исследованиях, отличающихся логическими, дедуктивно-индуктивными приемами интерпретации, что способствует повышению степени достоверности, а соответственно, установлению истинности сообщения–информации), так как больше чем в 1/3 четырех евангелий, взятых вместе, используются именно каузально-обусловленные предложения. Такой вывод подтверждается и сопоставлением частотности рассматриваемых союзов в трех переводах Нового завета — в двух сербских (синодальном и Вука Караджича) и в одном (синодальном) русском.